

В.А. Чжен, Київ

аспірантка

ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України»

КОНФУЦІАНСЬКИЙ ЧИННИК МОДЕРНІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У КНР НА ЕТАПІ «РЕФОРМ І ВІДКРИТОСТІ»

Стаття присвячена питанню ролі конфуціанства у побудові Китайської народної республіки. Аналізуються ключові поняття конфуціанства та їх впровадження у процес розбудови республіки.

Ключові слова: конфуціанство, Китай, модернізаційні процеси.

The article is devoted to the question of the role of Confucianism in the construction of the People's Republic of China. The article analyzed key concepts of Confucianism and their implementation in the process of building a republic.

Key words: Confucianism, China, modernization processes.

Наприкінці ХХ – початку ХХІ ст. Китайська Народна Республіка стала однією з держав світу, що найбільш динамічно розвиваються: неухильно триває підйом економіки і зростання добробуту населення, за обсягом ВВП країна посідає друге місце у світі після США (з 2015 р.) Зростає міжнародний, економічний, політичний і культурний авторитет КНР. Такі успіхи були уможливлені остаточною зміною політичного курсу країни й значною мірою – його ідеологічного підґрунтя, започаткованою у 1978 р. крилом прагматиків у китайській комуністичній партії. Новий курс отримав назву політики «реформ і відкритості». Однак лише на VIII з'їзді КПК, що відбувся у вересні 1987 р., неформальний керівник країни Ден Сяопін запропонував доповнити програмні партійні документи концепцією Сяокан – «середньозаможного» рівня життя і цим фактично звернувся до реабілітації, легалізації і практичного застосування в державному будівництві конфуціанської спадщини, до того, в часи «культурної революції» і в цілому правління Мао Цзедуна, замовчуваної й забороненої. Раніше, у 1984 р.,

Ден Сяопін уже використовував поняття Сяокан для кількісної характеристики мети нового курсу: досягти рівня до кінця століття середнього на душу населення ВВП у 800 доларів США.

Ще раніше концепт Сяокан плідно використав Чан Кайши у реформуванні Тайваню [1, с. 825]. У подальшому Сяокан набув значення характеристики китайської моделі модернізації. На відкритті XVI з'їзду КПК 8 листопада 2002 р. у доповіді тодішнього керівника країни Цзян Цземіня Сяокан було визначено як стратегічне завдання Китаю на перше двадцятиліття нинішнього століття.

Поняття Сяокан застосовувалось у ранньому конфуціанстві (уперше згадане у відомій збірці пісень «Ши цзін» («Канон поезії»), створеної в XI – VI ст. до н.е., та в «Лі цзи» («Записи ритуалів»), авторство яких приписують Конфуцію)) і визначало суспільство «малого процвітання», прийнятний стан суспільства або середню сходинку в його просуванні від стану неупорядкованості, хаосу (Хуньлуань) до належного ідеального стану Датун – «загальної гармонії» або «великого єднання», де не буде класового розшарування й усі будуть рівні і вільні. Стан Сяокан характеризує консолідоване суспільство, ґрунтоване на дружних сім'ях.

У державній практиці це поняття було поширене в епоху Тан (618 – 907 рр.), визнану сучасними китайськими та світовими вченими одним з найблискучіших періодів у історії Китаю. Китайським імператорам епохи Тан, зокрема Лі Шиміну (Тай-цзун у 627-649 рр.) – сину засновника династії Лі Юаня, та Сюань-цзуну (712-756 рр.), за часів правління якого імперія досягла найвищого розквіту, вдалося здійснити всебічну реформу державного управління. У річищі політики «гармонізації світу (держави) заради блага народу», що проводилася ними на основі основних положень конфуціанства, було введено надільну земельну систему, систему територіального представництва найважливіших регіонів у вищій державній владі – при дворі, систему добору нових чиновницьких кадрів за діловими якостями та прийому на посади через іспити. Запроваджено також систему прямого моніторингу стану справ з отриманням інформації з місць. Запрацювали соціальні ліфти: до складу правлячої верхівки активно вводилися вчені й талановиті особи – фахівці у конкретних ділянках знань. Такі реформи принесли

успіх у вигляді бурхливого економічного й культурного розвитку країни.

В історичній пам'яті китайського народу епоха Тан асоціюється зі своєрідним «золотим віком». Саме в цю добу, згідно зі сприйняттям свого історичного минулого китайською спільнотою, суспільство як ніколи наближалось до стану Сяокан і прямувало до стану Датун. Повернення конфуціанського концепту, пов'язаного з позитивними образами історичної пам'яті, в практику суспільно-політичного й культурного життя країни стало тим консолідуючим й надихаючим чинником, який дозволив вибудувати й образ бажаного майбутнього. А отже, концепт Сяокан послугував для китайського суспільства таким об'єднувальним ідеальним конструктом, яким для постсоціалістичних країн Центрально-Східної Європи (ЦСЄ) була ідея «повернення до Європейської цивілізації», що «дозволила консолідувати політичні еліти і населення цих країн навколо певної програми перетворень і витримати болісну «шокову терапію» [2, с. 40]. Сучасні китайці намагаються залучити до власної буденності дух «золотого століття», вплітаючи в назви магазинів, готелів, фірм і апартаментів ієрогліф Тан [3]. І практика модернізаційних перетворень у країнах ЦСЄ, і китайська практика періоду «реформ і відкритості» доводять, що наявність проекту «спільного майбутнього» є ефективним чинником суспільної консолідації і, таким чином, рушійною силою модернізаційних змін.

Сяокан слугує ключовим поняттям і в програмі «чотирьох модернізацій», також запровадженої архітектором китайських реформ Ден Сяопіном. Програма передбачала чотири стратегічні модернізаційні проекти: модернізацію сільського господарства, промисловості, науки й техніки та оборони, що, своєю чергою, дозволило б розв'язати завдання переходу від напівнатурального господарства до планової товарної економіки, від аграрного до індустріального суспільства, від закритого до відкритого суспільства, від суспільства «моральних принципів» до правового. Ключове значення в реалізації програми чотирьох модернізацій відводиться розвитку науки й техніки на основі якісної сучасної освіти, ґрунтованої водночас на принципах конфуціанства. Ще наприкінці 1970-х рр. було розпочато комплексну структурну реформу системи

освіти і культури Китаю. На початку 1980-х рр. наукові досягнення почали розглядатися як основа економічного зростання Китаю, і в подальшому одним з головних гасел Цзян Цземіна – Генерального секретаря ЦК КПК (1989 – 2002 рр.) стала «економіка науки». У 1985 р. було прийнято Постанову «Про реформу структури освіти», а з 1986 р. на законодавчому рівні закріплено пріоритетну роль освіти в модернізації країни. У 1993 р. затверджено програму модернізації, що включала в себе перетворення освітньої системи із суто державної на державно-суспільну. У 1997 р. XV з'їзд КПК затвердив стратегічний курс у сфері освіти. Фактично йшлося про зміну моделі розвитку суспільства, заміні її автентичною моделлю суспільства, що йде своїм шляхом. З 1998 р. проводиться програма оновлення знань, яка включає в себе реорганізацію інститутів, активне залучення до них видатних зарубіжних учених. За цей час освіта, яка дедалі більше включає в себе конфуціанські принципи, перетворилася на потужний ресурс суспільного розвою.

29 листопада 2012 р., за два тижні після завершення XVIII з'їзду КПК, генеральний секретар ЦК КПК Сі Цзіньпін проголосив концепцію «Чжунго мен» – «Китайської мрії», нового ідеологічного конструкту з потужним об'єднувальним потенціалом, назвавши в подальшому три головні умови її здійснення: послідовний поступ шляхом соціалізму з китайською специфікою, піднесення духу китайської нації, серцевиною якого є патріотизм і духу епохи, серцевину якого складають реформи і новаторство та об'єднання сил нації. Сі Цзіньпін визначив і етапи досягнення поставленої мети: до 100-річчя заснування Компартії Китаю (2021 р.) завершити формування суспільства сяокан; до 100-річчя утворення КНР (2049 р.) розв'язати завдання створення багатой, цивілізованої, гармонійної і сучасної соціалістичної держави [4].

Безперечні успіхи, досягнуті КНР на всіх стратегічних напрямках, демонструють, що легітимізація конфуціанства у період «реформ і відкритості» й цілеспрямоване залучення його концептів до практики державного будівництва перетворила його на впливовий чинник прискореного суспільного розвитку та модернізації. Звернення китайського керівництва, а потім і вчених у кінці ХХ ст. до конфуціанської спадщини є складовою більш широкої і радикальної

глобальної політики. Відповідаючи на виклики часу, ідеологія сучасного Китаю прагне до конфуціанського ідеалу «золотої середини», де пріоритет інтересів держави та суспільства стоїть вище за особистий інтерес. Принципи конфуціанства, які є орієнтованими на соціальні реалії та транслуються у сучасне життя, виявились затребуваними для організації стабільного і життєздатного суспільства.

Використані джерела та література:

1. Дельнов А.А. Китай. Большой исторический путеводитель. / А.А. Дельнов. – М.: Эксмо, Алгоритм, 2008. – 848 с.
2. Розумюк В.М., Ткаченко І.В. Консолідація суспільства в постсоціалістичний період у країнах Вишеградської четвірки: досвід для України // Україна: контекст світових подій. Аналітичні записки ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України» (2014-2017 рр.). / За загальною редакцією д.і.н., проф. Кудряченка А.І. – К.: ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2017. – 556 с.
3. Регентов Д., Девятов А. Сакральная сторона китайской политики (Хуньлуань – Сяокан – Датун) // Осминог. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.peremenu.ru/books/osminog/8604>.
4. Лукьянов А.Е. Философские прообразы «Китайской мечты» // Китай – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kitaichina.com/se/txt/2016-02/05/content_712793.htm.